

Nr 140.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående överlåtande å staden Falun av kronans rätt till vissa områden invid nämnda stad; given Stockholms slott den 24 mars 1916.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att kronans rätt till de i punkten 1:o) av det i statsrådsprotokollet intagna kontraktsförslag mellan staden Falun och Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag omförmälda områden dels väster om Faluån med en areal av 351.233 hektar och dels öster om Faluån och sjön Tisken med en areal av 2.798 hektar må överlåtas å staden Falun mot en köpeskilling av 118,470 kronor samt under de av departementschefen enligt statsrådsprotokollet föreslagna villkor och förbehåll.

De till ärendet hörande handlingar och kartor skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Johan Beck-Friis.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24
mars 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
 VON SYDOW,
 friherre BECK-FRIIS,
 STENBERG,
 LINNÉR,
 MÖRCKE,
 VENNERSTEN,
 WESTMAN,
 BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet friherre Beck-Friis anförde:

Med anledning av en utav enskild person verkställd inmutning av två nära intill Stora Kopparbergs gruva vid Falun men utom gruvans utmål belägna kopparmalmsskärpningar uppkom inemot mitten av 1800-talet tvist mellan Stora Kopparbergs bergslag och Falu stad angående äganderätten till den mark, som vore belägen utom gruvans utmål men inom stadens domsområde och ej ägdes av annan person. I denna tvist uppträdde kronan såsom mellankommande part och yrkade, att jordäganderätten till de malmskärpningar, som blivit eller kunde bliva å marken uppfunna, måtte förklaras tillkomma kronan. Genom dom den 21 december 1847 ogillade rådstuvurätten i Falun bergslagets anspråk, i vad anginge det distrikt, som låge inom stadens vall, vilket område

funnes utmärkt med bokstäverna A—B—C—D å en av lantmätaren Thomas Christersson år 1664 författad karta, och tillerkände staden äganderätt till detta område, samt förklarade, beträffande det utanför vallen och bergslagets gruveutmål, men inom området för stadens domsrättighet belägna området, vilket funnes utstakat i Kungl. Maj:ts resolution den 15 maj 1652 samt liksom den mark, varå gruvan och staden vore belägna, i äldre tider tillhört kronan, av närmare angivna skäl och med ogillande av bergslagets talan även i denna del, att kronan borde anses såsom rätt ägare till samma mark. Genom dom den 17 april 1850 gjorde Svea hovrätt icke ändring i det slut, vari rådstuvurätten stannat, varefter hovrättens dom fastställdes av Kungl. Maj:t i högsta domstolen den 24 februari 1857.

Sedan uppmätning och kartläggning av kronan sålunda tillhörig mark ävensom av vissa enskildas ägor därinom med mera verkställdes år 1879 av kommissionslantmätaren Daniel Kjellin, hemställde domänstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 augusti 1883 om försäljning av kronomarken i skilda lotter och under de villkor i övrigt, nådiga brevet den 29 maj 1874 bestämde. Bergslaget bestred, att dylik försäljning finge äga rum, under anförande bland annat, *dels* att vissa delar av den sålunda till försäljning ifrågasatta marken tillhörde bergslaget, *och dels* att vad anginge samma mark i övrigt bergslaget, även om marken vore kronans, i allt fall ägde rätt att för gruvdriften i mån av behov disponera densamma, varjämte bergslaget, för den händelse någon förändring i det bestående ansåges böra åstadkommas, anhöll att få lösa området till skatte. I detta ärende avgavs utlåtande av kammar- och kommerskollegierna, som i fråga om bergslagets rätt till ifrågavarande mark anförde bland annat, *att* kollegierna hölle före, att genom Kungl. Maj:ts resolution den 10 januari 1769, angående sättet för Stora Kopparbergslagets och Falu stads åtskiljande, det uppmätta området, i den mån det tillhörde kronan, redan blivit disponerat på sådant sätt, att någon ny eller annan användning därav icke skäligen då borde ifrågasättas; *att* berörda resolution innehölle *dels* i tredje punkten, att dispositionen över strömmar och vattendrag vid Stora Kopparberget enskilt tillhörde bergslaget, *dels* i tionde punkten att stadfästelse lämnades å bergslagets gjorda förbehåll, att bergsmännen icke måtte bliva stängda ifrån ler- och sandtäkter på vanliga ställen, evad de låge närmare eller längre från hyttorna, samt att alla hyttor så inom stadens vall som stadens territorium finge, utan hinder av magistraten, betjäna sig av de bekvämligaste ställen till slaggstjälpling, vändrosthus och kallrostmurar; *samt att* den rätt, som därigenom tillerkänts bergslaget, visserligen vore inskränkt så till vida, som den endast avsåge användning av marken i

mån av behov för vissa särskilda ändamål, men å andra sidan vore obegränsad så till vida, som den sträckte sig över hela området, så att bergslaget kunde för sina ifrågavarande ändamål anlita på bekvämligaste ställen de delar, som funnes vara lämpligast. Därjämte framställde kollegierna åtskilliga anmärkningar mot Kjellins uppmätning och hemställde även, då det syntes ovisst, huruvida alla för enskilda personer meddelade lagfarter å mark inom området grundade sig på förvärv av verklig äganderätt, att undersökning härom skulle verkställas samt eventuellt åtgärder vidtagas för att få kronans äganderätt till sådana områden lagligen erkänd.

Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, såsom innehavare av Stora Kopparbergs bergslags rätt, anhöll sedermera att för en sammanlagd köpeskillning av 2,700 kronor få tillösa sig kronans rätt till en huvudsaklig del av den å Kjellins karta inlagda marken. Jämväl staden Falun gjorde framställning att få övertaga visst område dels mot skatteköpeskillning och dels utan ersättning.

Genom beslut den 7 februari 1896 fann Kungl. Maj:t de gjorda framställningarna för det dåvarande icke föranlåda annan åtgärd än att Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kopparbergs län anmodades att, förutom verkställande av utredning i ett speciellt hänseende, låta undersöka, huruvida de lagfarter, som beviljats å områden mellan stadens vall och gränsen för stadens domsområde, ytterst vilade på behörig upplåtelse under äganderätt från kronan såsom ursprunglig ägare till jorden, samt att, i den mån förhållandet befunes icke vara sådant, vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att kronans äganderätt till samma områden bleve lagligen erkänd.

Sedan därefter Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kopparbergs län i skrivelse den 26 november 1903 till domänstyrelsen gjort framställning därom, att den kronan genom ovanberörda dom den 24 februari 1857 tillerkända mark måtte varda för kronans räkning tagen i besittning och förvaltd, överlämnade domänstyrelsen skrivelsen till Kungl. Maj:t, som, efter kammarkollegiets hörande, den 30 september 1904 anbefalld befallningshavanden att låta genom lantmätare uppmäta, kartlägga och beskriva hela ifrågavarande markområde med angivande om och i vilken mån delar av detsamma disponerades av enskilda personer eller på annat sätt samt att sedermera till Kungl. Maj:t inkomma med den sålunda vunna utredningen och därvid tillika föreslå de vidare åtgärder, vartill befallningshavanden funne omständigheterna föranlåda.

Den sålunda anbefallda uppmätningen och kartläggningen verkställdes efter erhållet förordnande åren 1905—1908 av kommissionslant-

mätaren O. Bergström med gode män. Bergström har därvid i betänkandet framhållit, att gränserna för såväl stadens domsområde och stadens vall som bergslagens gruveutmål finge anses på grund av befintliga kartor behörigen bestämda. Däremot föreläge osäkerhet angående gränserna för den mark, som vid tiden för ovan omnämnda domslut behörigen innehades av enskilda ägare, och vartill kronan alltså icke vore ägare. Den närmast tidigare, belintliga kartan vore av år 1815 och denna hade nu lagts till grund för förrättningen så till vida, som de å denna karta såsom enskilda betecknade ägor insatts å kartan. Beträffande mark, som möjligen mellan åren 1815 och 1857 kommit i enskild ägo, borde åtgärder för varje fall företagas och åtskilliga uppgifter lämnades till ledning härför. Av dessa framgår, att även efter år 1857 intagor inom detta område i rätt stor utsträckning gjorts av enskilda personer.

Kungl. Maj:ts befallningshavande överlämnade med skrivelse den 3 maj 1909 till Kungl. Maj:t ärendet tillhörande handlingar och kartor, därvid befallningshavanden — under framhållande att, såvitt befallningshavanden hade sig bekant, kronan icke hade någon direkt användning för ifrågavarande, staten tillhörande område samt att befallningshavanden trodde sig veta, att Falu stad önskade förvärva området — ifrågasatte, huruvida icke Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bemyndiga befallningshavanden att träda i underhandling med staden rörande områdets överlåtande till staden mot lämplig köpeskilling och sådana villkor i övrigt, att de, som kunde visa sig äga laglig rätt till vissa delar av området, kunde vara i denna sin rätt gent emot staden tryggade och de, som av marken utan laga rätt men i god tro förvärvat delar till bostadsplatser och dylikt, skulle till dessa delar mot skälig ersättning kunna vinna äganderätt.

Domänstyrelsen anförde i infortrat utlåtande häröver bland annat, att en försäljning av ifrågavarande marker, däremot styrelsen i sak ej hade något att erinra, borde föregås av en särskild värdering, varvid tillika syntes böra utredas, huruvida dessa marker borde i sin helhet nu avyttras eller om det ej vore för kronan lämpligare att tillsvidare behålla vissa delar av områdena och för det dåvarande försälja dels de delar av dem, som med hänsyn till Falu stads utveckling under närmaste framtiden kunde i första rummet behöva disponeras av staden, och dels de områden av kronans marker, som redan intagits av enskilda till bostadsplatser och dylikt.

Därefter fann Kungl. Maj:t genom beslut den 1 oktober 1909 gott anbefalla domänstyrelsen att låta i den i fråga om försäljning av mindre kronoegendomar stadgade ordning verkställa uppskattning av saluvärdet

å ifrågavarande marker, därvid ej mindre de områden, som då redan intagits av enskilda till bostadsplatser och dylikt, än även de områden, som med hänsyn till Falu stads utveckling under den närmaste framtiden i första rummet kunde anses erforderliga för staden, skulle särskilt för sig värderas.

Den 2 december 1909 anmodade domänstyrelsen Kungl. Maj:ts befallningshavande att föranstalta om den sålunda föreskrivna värderingen.

Innan denna värdering ägt rum, ingick Falu stad i skrivelse den 14 april 1910 till Kungl. Maj:t med framställning, att Kungl. Maj:t och kronan måtte å staden överlåta sin rätt till ett område om 347.7213 hektar, vars belägenhet och gränser närmare visades av en utav distriktslantmätaren Teodor Andersson i anslutning till Bergströms karta upprättad karta jämte utdrag av Bergströms beskrivning. Staden upplyste, att densamma av Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag erhållit medgivande, att bolaget icke på grund av sin dispositionsrätt motsatte sig markens förvärvande åt staden, mot skyldighet för staden att till bolaget lämna visst vederlag. Området utgjordes till större delen av synnerligen stenbunden eller försumpad mark, vars växtlighet blivit genom s. k. roströk och av andra orsaker i det närmaste tillintetgjord. I och för sig vore därför marken av ringa värde. Staden hade förutsatt, att den rättvisligen borde utan särskild ersättning få marken på sig överlåten. Att förvärvet vore av vikt icke blott för staden såsom sådan utan även från allmän ordningssynpunkt framginge därav, att behovet av s. k. egna hem föranlett uppkomsten av eller förberedelser till en oreglerad och olaglig byggnadsverksamhet på flera ställen inom området. I händelse av bifall till stadens framställning ämnade staden i avsevärd omfattning upplåta området för uppförande av egna hem under äganderätt eller tomträtt. Därest staden icke kunde erhålla marken kostnadsfritt, vore staden villig erlægga köpeskilling enligt samma grunder, som bolaget erbjudit enligt uppgift i 1896 års nådiga brev.

Över denna framställning infordrades yttrande från domänstyrelsen.

Arealen av det av Falu stad sålunda begärda området har sedermera befunnits så tillvida vara felaktigt uppgiven, att den rätteligen utgör 351.233 hektar. Härförutom har staden numera begärt att få ytterligare förvärva ett område öster om Faluån om 2.798 hektar.

Den av Kungl. Maj:t den 1 oktober 1909 anbefallda värderingen verkställdes enligt erhållet förordnande av överjägmästaren W. Teden jämte uppskattningsmän.

De värderade områdena upptagas i värderingsinstrumentet under tre huvudavdelningar, nämligen: I, innefattande kronan tillhörig mark

vid Stennäset och väster om Faluån enligt 1815 års karta av A. Ehrenström och 1869—1870 års karta av D. Kjellin; II, omfattande mark öster om sjön Tisken och Faluån, som enligt 1907—1908 års karta av O. Bergström eventuellt äges av kronan; samt III, upptagande kronan enligt 1815 års karta tillhörig mark vid Stennäset och väster om Faluån, som å Kjellins karta av åren 1869—1870 jämte beskrivning upptagits såsom varande i enskild ägo. Totalarealen och uppskattningsvärdet av de särskilda avdelningarna utvisas av följande sammanställning.

Avdelning	Areal hektar	Uppskattningsvärde, kronor		
		Markvärde	Skogsvärde	Summa
I	273,037	103,894.53	16,972.18	120,866.71
II	22,769	106,674.72	12,087.45	118,762.17
III	115,079	83,845.45	1,853.43	85,698.93
	410,885	294,414.70	30,913.11	325,327.81

Över värderingen avgåvos yttranden av stadsfullmäktige och magistraten i Falun, Kopparbergs stads- och landsförsamlingars kyrkostämma samt ett stort antal enskilda personer.

Stadsfullmäktige i Falun tillsatte i ärendet särskilda kommitterade, vilka i avgivet yttrande anförde, att stadens ovanberörda framställning i april 1910 om markinköp icke avsåge någon del av de områden, som inginge i Tedens avdelning II, men däremot nästan all den mark, som upptoges under avdelningarna I och III, nämligen 351.233 hektar med ett sammanlagt värde enligt Tedens uppskattning av 159,712 kronor 8 öre för marken och 18,825 kronor 66 öre för ståndslogen, tillhoppa 178,537 kronor 74 öre. Denna summa syntes kommitterade redan i och för sig med hänsyn till markens beskaffenhet och läge oskäligt hög och hade erhållits därigenom, att å större delar därav satts ett markvärde av icke mindre än 2,270 kronor för hektar. Därtill komme, att äganderättens beräknade värde icke kunde utgöra utgångspunkt för bestämmande av försäljningspriset, emedan kronans äganderätt vore i högst väsentlig grad inskränkt dels av de rättigheter till hela området, som vore tillförsäkrade Stora Kopparbergs bergslag, och dels därjämte av bergslagets rätt till utmål för slaggarvarp m. m. å en del av samma område. Om kronan icke kunde eller ville till staden överlåta området med full dispositionsrätt till detsamma, måste givetvis vid prisets bestämmande avsevärd hänsyn tagas till berörda förhållande. I enlighet med kommitterades

hemställen beslöto stadsfullmäktige den 10 april 1913 att i anledning av den verkställda värderingen förklara sig dels finna de enligt den samma erhållna siffrorna vara alltför höga för att kunna läggas till grund för en blivande köpeskillning dels ock villiga att genom kommitterade upptaga underhandlingar med kronan om köpeavtals träffande samt att avsluta överenskommelse med Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag.

Magistraten yttrade sig på samma sätt.

Av de enskilda personerna godkände ett rätt stort antal de föreslagna värdena, under det andra förklarade sig ej kunna av handlingarna bedöma det uppskattade värdet å deras tomter samt andra, under åberopande av erhållen lagfart eller andra skäl, förklarade sig ej hava anledning att avgiva yttrande i frågan.

Kungl. Maj:ts befallningshavande överlämnade med skrivelse den 15 oktober 1913 handlingarna i ärendet till domänstyrelsen och bifogade då även en genom magistraten i Falun införskaffad utredning angående lagfartsförhållandena å kronans ifrågavarande mark. Kungl. Maj:ts befallningshavande anförde för egen del, att enligt inhämtade upplysningar hade vid upplåtelse av lägenheter från enskild, inom eller i omedelbar närhet av kronans ifrågavarande område belägen och därmed likartad mark betingats och erlagts belopp, som vida överstege de jämlikt Tedens uppskattning å intagorna belöpande värden. Utan hänsyn till en del i ärendet hörda personers förklaring, att de å föreliggande värderingsinstrument icke kunnat grunda något omdöme om det beräknade saluvärdet å av dem intagna områden, syntes därför, då värderingen av närliggande likartade områden blivit godkänd av vederbörande innehavare, i allt fall Tedens uppskattning, såsom ingalunda för hög, böra läggas till grund för intagornas prissättning vid försäljning.

Domänstyrelsen har med skrivelse den 4 maj 1915 överlämnat samtliga ovanberörda handlingar ävensom styrkt utdrag av stadsfullmäktiges i Falun protokoll den 26 mars 1915, utvisande att stadsfullmäktige dels beslutat att hos Kungl. Maj:t göra ansökning om förvärvande av mark åt staden på de villkor och i den omfattning, som angåves i mom. 1 av ett efter förda underhandlingar mellan staden och Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag upprättat förslag till kontrakt, dels ock för sin del godkänt berörda kontraktsförslag.

Någon sådan direkt framställning till Kungl. Maj:t, som stadsfullmäktige sålunda beslutat avlåta, har emellertid icke gjorts.

Det av stadsfullmäktige godkända kontraktsförslaget var av följande lydelse:

»Emellan Falu stad, här nedan benämnd staden, och Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, här nedan benämnt bergslaget, har träffats följande avtal att gälla i stället för ett mellan staden och bergslaget den 5 mars 1910 upprättat, sedermera genom beslut av Falu stadsfullmäktige den 14 april 1910 kompletterat kontrakt angående förvärvande från Kungl. Maj:t och kronan av viss mark inom Falu stad:

1:o) Staden förbinder sig att *dels* fullfölja sin ansökning om förvärvande från kronan av den mark väster om Faluån, som i ovannämnda kontrakt avses, vilken mark är å bifogade, med kontrahenternas underskrift försedda karta utmärkt med *dels* grön och *dels* röd färg och innehåller i areal rätteligen 351 hektar 23 ar 30 kvadratmeter, *dels ock* till Kungl. Maj:t ingå med ansökning om förvärvande av de ägofigurer öster om Faluån, vilka å kommissionslantmätaren O. Bergströms karta av åren 1907 och 1908 över mark, som eventuellt äges av kronan och är belägen utom stadens vall, men inom dess domvärjo samt öster om sjön Tisken och Faluån, varav utdrag likaledes är detta kontrakt bifogat, äro betecknade med nr:is 93, 92, 91, 88, 86, 85, 84, 83, 82, 81, 81 a och 81 b och innehålla i areal sammanlagt 2 hektar 79 ar 80 kvadratmeter.

Detta stadens åtagande gäller under förutsättning *dels* att köpeskillingen icke kommer att överstiga ethundraadertontusen fyrahundrasjuttio (118,470) kronor, *dels ock* att kronan i övrigt vid överlåtelsen icke fäster andra villkor än följande:

a) Staden anskaffar åt kronan bergslagets medgivande att avstå de enligt innehållit i 1769 års resolution tillförsäkrade särskilda rättigheter, i vad dessa avse *dels* öster om Faluån belägen mark, *dels ock* sådan väster om ån belägen mark, som enligt 1815 års karta innehaves av enskild ägare, dock med bibehållande av bergslagets rätt till strömmar och vattendrag.

b) I fråga om den rätt bergslaget kan äga till det område, som staden förvärvar från kronan, har staden att med bergslaget träffa överenskommelse.

c) Staden ikläder sig skyldighet att till de personer, som för närvarande såsom kronans arrendatorer innehava mark inom det till förvärvande ifrågasatta området, med äganderätt till skäligt pris överlåta eller med tomträtt på betryggande villkor upplåta för bebyggande fullt tillräckliga tomter inom området, allt under förutsättning att ansökning därom göres av vederbörande arrendatorer inom ett år från stadens förvärv av kronan.

2:o) Bergslaget förbinder sig att mot stadens ifrågavarande underdåniga ansökning icke göra någon som helst invändning samt att lämna kronan det här ovan under mom. 1 punkt a) omförmälda medgivande, vilket anses hava förfallit, därest stadens ansökning icke vinner nådigt bifall.

3:o) Så snart staden på de i mom. 1 angivna villkor förvärvat området, är staden pliktig att till bergslaget mot en köpeskilling av 38,470 kronor överlåta *dels* den mark väster om ån, som å den bifogade kartan är utlagd med röd färg och enligt beskrivning innehåller i areal 103 hektar 51 ar 45 kvadratmeter, *dels ock* ovanuppräknade ägofigurer öster om ån om sammanlagt 2.7980 hektar i areal, dock med staden bibehållen rätt enligt de tidigare överlåtelseavtal, vilka träffats mellan staden och bergslaget.

Denna köpeskilling jämte ränta därå efter 5 procent om året från den dag, köpeskillingen av staden utgives till kronan, skall erläggas kontant.

4:o) Bergslaget avstår med det i mom. 8 här nedan gjorda förbehåll från all rätt till det å bifogade karta med grön färg utmärkta område, vilket alltså, i den mån bergslaget kan vara ägare till detsamma, anses vara av bergslaget till staden överlåtet, därest detta avtal i övrigt träder i tillämpning.

5:o) Av den mark bergslaget enligt mom. 3) här ovan förvärvar skall bergslaget vara skyldigt att utan ersättning tillhandahålla staden vad i mån av kvarterens bebyggande kan vara behöfligt för gators och allmänna platsers utläggande enligt nu gällande stadsplan. Vidare medgiver bergslaget såsom ägare av berörda mark och det s. k. Krondiket, att staden såsom ägare av ovanför Krondiket belägen mark skall äga för all framtid gällande rätt att anlägga och hålla öppen utfartsväg från sistberörda mark till allmän väg inom Falu stads område, dock att denna utfartsväg ej får skära Krondiket på mindre avstånd från dess sydöstra slutpunkt än 400 meter samt att skada icke förorsakas å vare sig Krondiket eller Drottning Margaretas dike.

6:o) Bergslaget skall, därest annan överenskommelse icke med vederbörande träffas, vara skyldigt att mot skäligt pris, vilket i händelse av tvist bestämmes av skiljemän, enligt lagen om skiljemän, *dels* överlåta den å extra jägmästaren Geetes karta med 1 a betecknade tomten till ägaren av därå uppförda byggnader, *dels ock* till andra personer, vilka enligt samma karta intagit tomter å det område, som bergslaget enligt detta avtal kommer att förvärva, utgiva ersättning för å sådan tomt uppförd byggnad och för den ökning i tomtens värde, som inträtt på grund av det av tomtinnehavaren å tomten nedlagda arbete.

7:o) Bergslaget medgiver staden rätt att för ett blivande renhållningsverks behov anknyta stäckspår till den mellan Falu ättiksfabrik och Falu gruva belägna delen av bergslagets till Tiskens mötesplats anslutna järnväg samt att för transporter från och till renhållningsverket använda järnvägen, i den mån därigenom icke inkräktas på bergslagets eget behov av järnvägens användande.

Renhållningsverk må icke av staden anläggas å den del av ifrågavarande område, som är beläget mellan sjön Tisken och Bergslagernas järnväg.

8:o) Staden och bergslaget såsom fastighetsägare förbehålla sig å ömse sidor för all framtid rätt att använda de vägar och andra trafikleder, som för närvarande finnas å de i detta avtal omförmälda områden, varjämte bergslaget såsom ägare av del i dessa områden samt ägare av Falu gruva jämte de till Falu kopparverk hörande fastigheter förbehåller sig *dels* enahanda rätt till de kanaler, vattenledningar och dammar, som finnas och för närvarande av bergslaget disponeras å de delar av områdena, vilka icke bliva av staden till bergslaget överlåtna, *dels ock* rätt att bortföra därå befintliga slaggvarp, därest bortförandet sker inom ett år efter det staden meddelat bergslaget, att marken skall för något särskilt ändamål av staden disponeras.

9:o) Bergslaget skall vara skyldigt att vidkännas alla de kostnader, som med lagfart å dess eventuella fång bliva förenade, samt att ersätta staden en tredjedel av stämpelavgiften å stadens fång från kronan.»

För egen del har domänstyrelsen i ovan berörda skrivelse den 4 maj 1915 anfört följande:

»Det måste, med hänsyn till Falu stads utveckling och särskilt det oefterrättlighetstillstånd, som rått och fortfarande råder med avseende å intagande och

bebyggande av ifrågavarande områden, beträffande vilka dispositionsrätten i långt ifrån alla fall kan sägas utan vidare vara ostridig, framstå såsom en angelägenhet av stor vikt för staden att bliva satt i tillfälle att råda bot för missförhållandena; och klart är, att snart ordnande av frågan är av nöden, på det att ej ökade svårigheter skola uppkomma. En omständighet, som hittills mer än allt annat stått hindrande i vägen för en förnuftig disposition av ifrågavarande kronomarker, är tillvaron av Stora Kopparbergs bergslags aktiebolags på 1769 års nådiga resolution grundade rätt till slaggarvarpsutmål, lertäkt med mera. Domänstyrelsen har därför ansett sig böra utröna, huruvida ej i samband med ifrågasatt överlåtande till staden av vissa delar av kronomarkerna en uppgörelse skulle kunna träffas, varigenom kronan åtminstone huvudsakligen skulle för de delar, som ej av denna överlåtelse berördes, befrias från det hinder bolagets omförmälda rätt innebure; och har staden åtagit sig att i händelse av godkännande av överlåtelse till staden anskaffa bolagets medgivande att avstå de enligt innehållet i 1769 års resolution tillförsäkrade särskilda rättigheter i vad dessa avse *dels* öster om Faluån belägen mark, *dels* *ock* sådan väster om än belägen mark, som enligt 1815 års karta innehaves av enskild ägare, dock med bibehållande av bolagets rätt till strömmar och vattendrag. Visserligen hade det varit önskligt, att medgivandet jämväl kommit att omfatta kronans övriga mark väster om Faluån, men, då bolaget bestämt motsatt sig en sådan begäran, har styrelsen måst låta den falla. Olägenheten härav synes dock vara av skäligen underordnad betydelse i jämförelse med vad det lämnade medgivandet skulle innebära. Nödvändigheten av att frågan om kronans ställning till bolaget först ordnas och den ovisshet rörande äganderätten, som i åtskilliga fall föreligger beträffande de av stadens framställning ej omfattade områdena, hava föranlett styrelsen att nu avgiva förslag endast i den del av dispositionsfrågan, som beröres av stadens framställning, sådan densamma numera, efter förda underhandlingar, föreligger i huvudsak bestämd genom stadsfullmäktiges i Falun beslut den 26 mars 1915; och är det styrelsens avsikt att framdeles, sedan nu föreliggande ärende vunnit sin lösning och efter vidare utredning i äganderättshänseende, till Eders Kungl. Maj:t avgiva yttrande och förslag rörande dispositionen av återstående områden.

Ägofigurerna å karta, arealer och vid värderingen åsatta markvärden för de områden, stadens framställning avser, visas av vid denna skrivelse fogad tablå. I denna har, med föranledande av uttalande från stadens ombud, icke intagits den till 199 kronor 76 öre värderade ägofiguren nr 4 om 8,8 ar av området väster om Faluån.

Av denna tablå, sammanställd med den verkställda värderingen av befintlig ståndskog, framgår bland annat

att området väster om Faluån, innehållande en beräknad areal av 351.145 hektar, åsatts ett saluvärde av sammanlagt 178,337 kronor 98 öre;

samt att ifrågavarande området öster om Faluån, innehållande en beräknad areal av 2.798 hektar, åsatts ett saluvärde av sammanlagt 8,470 kronor.

I fråga om värdet å sistberörda område har erinran icke gjorts. Däremot uttalade stadsfullmäktige i Falun å sammanträde den 10 april 1913, att de funne saluvärdet å området väster om Faluån alltför högt för att kunna läggas till grund för en blivande köpeskilling. Denna mening delades ock av magistraten i Falun. Däremot har Eders Kungl. Maj:ts befälningshavande funnit prissättningen i fråga skälig. Under förhandlingarna med domänstyrelsen har från stadens sida fram-

hållits att, även om det samma område åsatta saluvärdet kunde anses skäligt för den oinskränkta äganderätten till området, avdrag därå borde ske med hänsyn till dels — och huvudsakligen — det sätt, varpå Stora Kopparbergs bergslag utnyttjat avsevärda delar av området, och dels även bergslagets på 1769 års nådiga resolution grundade rätt i övrigt, vilka båda omständigheter syntes böra verka en nedsättning av saluvärdet till högst 100,000 kronor, på sätt närmare framginge av en avlämnad promemoria med bilagor. Domänstyrelsen har ansett de av staden sålunda åberopade omständigheterna, till vilka hänsyn icke torde hava tagits vid värderingen, böra föranleda viss minskning av saluvärdet, dock ej till lägre belopp än 110,000 kronor. Stadens representanter ställde sig väl till en början mindre villiga att hos staden förorda en sålunda bestämd köpeskillning, men numera har staden gått med på en köpeskillning för området, bestämd i enlighet med vad nyss angivits.

Såsom underlag för förhandlingarna med staden har domänstyrelsen jämväl uppställt kravet på skäligt tillgodoseende av hittillsvarande bebyggares på området intressen i huvudsaklig överensstämmelse med Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes i skrivelsen den 3 maj 1909 därutinnan uttalade önskemål; och har staden därvidlag förbundit sig att till de personer, som för närvarande såsom kronans arrendatorer innehava mark inom området, med äganderätt till skäligt pris överlåta eller med tomträtt på betryggande villkor upplåta för bebyggande fullt tillräckliga tomter inom området, allt under förutsättning att ansökning därom göres av vederbörande arrendatorer inom ett år från stadens förvärv från kronan. Denna förbindelses ordalydelse synes icke medföra full trygghet för vederbörande arrendatorer att få kvarbliva vid de platser, där de slagit sig ned; och torde i vissa fall en ovillkorlig rätt till kvarboende omöjliggöra eller åtminstone avsevärt försvåra en lämplig stadsplaneordning. Styrelsen anser dock, att arrendatorerna böra få sina tomter företrädesvis förlagda till nuvarande platser. Att så skall ske i händelse av ett förvärv från stadens sida lär kunna förväntas, men torde jämväl böra uttryckligen utsägas.

Mot stadens ifrågasatta förvärv av ett mindre område öster om Faluån har domänstyrelsen icke heller något att erinra.

Domänstyrelsen får följaktligen i underdånighet — under framhållande av angelägenheten, med hänsyn ej mindre till fördelarna av att nu föreliggande fråga snarast möjligt bringas till avgörande än även till att under nuvarande förhållanden en definitiv disposition av återstående kronomarkerna knappast kan åvägbringas utan särskild överenskommelse med Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, av att frågan om stadens förvärv av kronans rätt till ansökta områdena om möjligt avgöres under innevarande år — hemställa, att Eders Kungl. Maj:ts och kronans rätt till *dels* ifrågavarande område väster om Faluån om 351.145 hektar *och dels* ifrågavarande område öster om Faluån om 2.798 hektar måtte å Falu stad överlåtas mot en köpeskillning av 118,470 kronor och under följande villkor och förbehåll, nämligen:

att områdena tillträdas omedelbart vid köpeavtalets träffande, då ock köpeskillningen erlægges;

att staden ikläder sig kronans rättigheter och skyldigheter gent emot nuvarande arrendatorer inom områdena;

att Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag genom skriftlig avhandling, för egen del och för gruvorna vid Falun, avstår de enligt innehållet i 1769 års nådiga

resolution tillförsäkrade särskilda rättigheter, i vad dessa avse dels öster om Faluån belägen mark, dels ock sådan väster om ån belägen mark, som enligt 1815 års karta innehaves av enskild ägare, dock med bibehållande av bolagets rätt till strömmar och vattendrag;

att staden ikläder sig skyldighet att till de personer, som för närvarande såsom kronans arrendatorer innehava mark inom de till förvärvande ifrågasatta områden, med äganderätt till skäligt pris överlåta eller med tomträtt på betryggande villkor upplåta för bebyggande fullt tillräckliga tomter inom området företrädesvis på platser, som för närvarande av dem innehavas, allt under förutsättning att ansökning därom göres av vederbörande arrendatorer inom ett år från stadens förvärv från kronan;

samt att staden skall vara pliktig ensam bestrida alla med köpet förenade kostnader.»

Med anledning av vad domänstyrelsen sålunda anfört, anbefalles Kungl. Maj:ts befallningshavande att infordra stadsfullmäktiges yttrande. Sedan utsedda kommitterade upplyst, att den av domänstyrelsen utslutna ägofiguren nr 4 om 8.8 ar av området väster om Faluån visserligen en gång antagits tillhöra Bergslagernas järnverksaktiebolag och icke kronan, men att det sedermera utrönt, att den icke tillhörde nämnda bolag utan vore likställd med övrig i stadens ansökning avsedd mark, vadan detta missförstånd nu borde rättas och ägofiguren ingå i försäljningen till staden, beslöto stadsfullmäktige den 28 februari 1916 att *dels* hemställa, att stadens markförvärv måtte, på sätt stadsfullmäktige åsyftat, få omfatta den i domänstyrelsens skrivelse den 4 maj 1915 omförmälda ägofiguren nr 4 och att det av domänstyrelsen ifrågasatta tillägget i Stora Kopparbergs bergslags utfästelse rörande dess rättigheter enligt 1769 års resolution måtte, om ett tillägg ansåges nödvändigt, erhålla följande lydelse: »för egen del och för de till Stora Kopparberget hörande koppargruvorna vid Falun», *dels ock* förklara sig i övrigt icke hava något att erinra mot de villkor och förbehåll, som av domänstyrelsen med avseende å det ifrågasatta markförvärvet blivit uppställda i styrelsens nämnda skrivelse.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet har i utlåtande den 6 mars 1916 med överlämnande av protokoll angående stadsfullmäktiges sistnämnda beslut för egen del anfört följande:

»Ehuru Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande på grund av de skäl, som Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande andragit uti sin den 15 oktober 1913 till Eders Kungl. Maj:ts domänstyrelse avlåtna skrivelse, fortfarande, även med hänsyn till vad som till stöd för en motsatt åsikt åberopats, anser de av överjägmästaren W. Teden kronans ifrågavarande markområden åsatta värden icke vara för högt beräknade, vill Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, med beaktande av den stora betydelse, som denna frågas snara lösande äger såväl för ett stort antal enskilda personer som staden Falun, icke vidare motsätta sig, att de till förvärv av Falu

stad ifrågasatta områden, utgörande väster om Faluån — inberäknad ägofiguren nr 4 om 8.8 ar — sammanlagt 351.233 hektar och öster om samma vattendrag 2.798 hektar, upplåtas för den emellan Eders Kungl. Maj:ts domänstyrelse och Falu stad avtalade köpeskilling 118,470 kronor.

Vad angår de av Eders Kungl. Maj:ts domänstyrelse för försäljningen i övrigt ifrågasatta villkor och förbehåll tillåter sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande underdånigst erinra:

Enligt moment 6:o i det mellan Falu stad och Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag föreliggande kontraktsförslag skall det åligger bolaget att, därest annan överenskommelse icke med vederbörande kan träffas, mot skäligt pris, vilket i händelse av tvist bestämmas av skiljemän, enligt lagen om skiljemän, *dels* överlåta den å extra jägmästaren E. Geetes karta med 1 a betecknade tomten till ägaren av därå uppförda byggnader, *dels* ock till andra personer, vilka enligt samma karta intagit tomter å det område, som bergslaget enligt detta avtal kommer att förvärva, utgiva ersättning för å sådan tomt uppförd byggnad och för den ökning i tomtens värde, som inträtt på grund av det av tomtinnehavaren å tomten nedlagda arbete.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts domänstyrelsens förslag skall Falu stad iklåda sig skyldighet att till de personer, som för närvarande såsom kronans arrendatorer innehava mark inom de till förvärvande ifrågasatta områdena, med äganderätt till skäligt pris överlåta eller med tomträtt på betryggande villkor upplåta för bebyggande fullt tillräckliga tomter inom området företrädesvis på platser, som av dem för närvarande innehavas, allt under förutsättning att ansökning därom göres av vederbörande arrendator inom ett år från stadens förvärv från kronan.

Utan att vilja draga i tvivelsmål, att Falu stad gent emot de personer, vilka komma att direkt från staden förvärva områden å ifrågavarande mark, skall, därest vid en blivande reglering av området en innehavd tomt måste utbytas mot annan plats, i avseende å ersättning till vederbörande för å gamla tomten uppförd byggnad och nedlagt arbete iklåda sig enahanda förpliktelse, som bolaget enligt föreliggande kontraktsförslag åtagit sig, tillåter sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande ifrågasätta, huruvida icke till undvikande av skenet att vissa arrendatorer komma att beredas särskilda fördelar, i blivande köpeavtal med Falu stad lämpligen borde intagas en kontraktsförslagets 6:o moment andra punkt motsvarande bestämmelse.

Vad slutligen angår det till förmån för Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag gjorda förbehåll om bibehållen rätt till strömmar och vattendrag, torde i ett blivande avtal böra uttryckligen framhållas, att förbehållet avser den rätt, som bolaget uti ifrågavarande hänseenden för det närvarande lagligen äger.»

Departements-
chefen.

I likhet med samtliga myndigheter anser jag det särdeles önskligt, att frågan om dispositionen av den kronan genom högsta domstolens dom den 24 februari 1857 tillerkända mark invid staden Falun blir så snart som möjligt avgjord. Det nuvarande tillståndet är i hög grad ofördelaktigt för alla av frågan intresserade parter. Ehuru fullständig utredning ännu ej kunnat åstadkommas beträffande vissa delar av området, om vilka domänstyrelsen förmält sig framdeles ämna göra framställning, vill jag därför tillstyrka, att frågan i den omfattning densamma nu föreligger underställes riksdagens prövning.

Genom de underhandlingar, som förts mellan domänstyrelsen, staden Falun och Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, synes mig en fullt antaglig lösning av frågan hava ställts i utsikt. Jag kan icke finna, att något bärande skäl föreligger att behålla dessa områden i kronans ägo, men för staden och nämnda bolag är förvärvandet av desamma påtagligen av stor betydelse. Det synes mig även vara en lämplig anordning, att kronan överlåter sin rätt till området i dess helhet till staden, som sedermera får enligt förslagskontraktet ordna sitt mellanhavande med bolaget.

Vad arealen av området beträffar, bör påtagligen enligt numera vunna upplysningar däri ingå även ägofiguren nr 4 å västra området, så att hela detta försäljningsområde kommer att uppgå till 351.233 hektar.

Det mellan domänstyrelsen och staden överenskomna priset synes mig visserligen ganska lågt. Även om i Tedens värdering vissa delar av området åsatts ett värde av 2,270 kronor för hektar — vilket i allt fall för tomter strax utanför en i utveckling varande stad icke kan anses högt, då det utgör blott 22.7 öre för kvadratmeter och omkring 2 öre för kvadratfot — hava andra mycket stora delar knappast upptagits till något värde. Det må vara sant, att genom förekomsten av slaggvarp samt genom roströkens dödande inverkan på växtligheten med flera omständigheter markvärdet måste för stora delar av området sättas lågt, men jag kan knappast undgå att finna, att dessa omständigheter blivit vid värderingen tillbörligen beaktade. Att jag icke desto mindre finner mig nu böra tillstyrka antagandet av det av staden erbjudna priset, beror, utom därpå att det synes mig vara av högsta vikt, att denna fråga snart blir ordnad, på den omständigheten att de rättigheter, bolaget såsom innehavare av det gamla bergslagets rätt har till visst begagnande av området enligt 1769 års resolution, skäligen böra verka till sänkning av värderingssumman. Jag biträder alltså förslaget att bestämma köpeskillingen till 118,470 kronor.

Försäljningsvillkoren torde böra avfattas i enlighet med domänstyrelsens förslag med det av stadsfullmäktige begärda förtydligandet samt med tillägg och förtydligande i huvudsaklig överensstämmelse med vad Kungl. Maj:ts befallningshavande förordat i sitt senaste utlåtande.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen medgiva,

att kronans rätt till de i punkten 1:o) av ovanintagna kontraktsförslag mellan staden Falun och Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag omförmälda områden dels väster om Faluån med en areal av 351.233 hektar och dels öster om Faluån och sjön Tisken med en areal av 2.798

hektar må överlätas å staden Falun mot en köpeskilling av 118,470 kronor samt under följande villkor och förbehåll, nämligen:

att områdena tillträdas omedelbart vid köpeavtalets träffande, då ock köpeskillingen erlägges;

att staden ikläder sig kronans rättigheter och skyldigheter gent emot nuvarande arrendatorer inom områdena;

att Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag genom skriftlig avhandling, för egen del och för de till Stora Kopparberget hörande koppargruvorna vid Falun, avstår de enligt Kungl. Maj:ts resolution den 10 januari 1769 tillförsäkrade särskilda rättigheter, i vad dessa avse dels öster om Faluån belägen mark, dels ock sådan väster om ån belägen mark, som enligt 1815 års karta innehaves av enskild ägare, dock med bibehållande av den rätt till strömmar och vattendrag, som bolaget för närvarande lagligen äger;

att staden ikläder sig skyldighet ej mindre att till de personer, som för närvarande såsom kronans arrendatorer innehava mark inom de till förvärvande ifrågasatta områdena, med äganderätt till skäligt pris överlåta eller med tomträtt på betryggande villkor upplåta för bebyggande fullt tillräckliga tomter inom områdena företrädesvis på platser, som för närvarande av dem innehavas, allt under förutsättning att ansökning därom göres av vederbörande arrendatorer inom ett år från stadens förvärv från kronan, än även att, därest vid blivande reglering av områdena tomtinnehavare måste lämna av honom innehavd tomt och annan överenskommelse med honom icke kan träffas, till honom utgiva ersättning med belopp, som i händelse av tvist bestämmes av skiljemän, enligt lagen om skiljemän, för å tomten uppförd, honom tillhörig byggnad och för den ökning i tomtens värde, som inträtt på grund av det av tomtinnehavaren å tomten nedlagda arbete;

samt att staden skall ensam bestrida alla med köpet och lagfart å fånget förenade kostnader.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall och förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga . . . till detta protokoll utvisar, skulle avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Herman Schlytern.